

УДК 342.843.32(477)

ПРИНЦИП ТАЄМНОСТІ ГОЛОСУВАННЯ ЯК ГАРАНТІЯ ВІЛЬНИХ ВИБОРІВ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Іван Панкевич

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 239-41-24*

Проаналізовано, спираючись на міжнародні стандарти, досвід дотримання принципу таємності голосування в усіх видах виборів в Україні. Зроблено висновок, що необхідним є внесення змін до чинного виборчого законодавства. Реалізація принципу таємного голосування вимагає створення низки законодавчих і організаційних заходів та процедур, які повинні унеможливити будь-який контроль за процесом голосування і забезпечити свободу волевиявлення громадянина на виборах.

Ключові слова: принцип таємності голосування, вільні вибори, правова держава.

Розглядаючи проблему історичного досвіду впровадження принципу таємності голосування, слід зазначити, що вперше закрите (таємне) голосування на виборах відбулося після перемоги 1789 року Великої Французької революції, причому такий порядок поширювався на загальнонаціональні та місцеві вибори. Проте згодом, у період якобінської диктатури, знову запровадили відкрите голосування у виборах до Конвенту. Тривалішим було запровадження таємного голосування в інших європейських державах. Зокрема, у Великобританії традиція відкритої подачі голосів на виборах існувала до 1872 року. Вважали, що у процесі такого голосування «люди прагнуть демонструвати найкращі сторони власного характеру – навіть перед тими, хто не кращий за них самих. При таємному голосуванні, на відміну від відкритого, люди схильні голосувати нечесно або негідно – заради зиску, зі злості, з образи, через особисті суперечки, навіть керуючись класовими інтересами або упередженнями» [15, с. 270]. Подібну до Джона Міла точку зору мав й Отто фон Бісмарк, який вважав, що «принцип загальності виборчого права є не тільки теоретично, але й практично обґрунтованим, якщо не допустити таємності» [12, с. 47]. У першій половині XIX століття ця традиція обґрунтовувалася теорією виборчого права як соціальної функції і як обов'язку виборця. З розширенням виборчого корпусу можливості відкритого голосування об'єктивно ускладнилися. Водночас таємне голосування почали сприймати як таке, що зменшує можливості зовнішнього впливу на виборців та контролю за їхнім відповідним волевиявленням і сприяє забезпеченню демократичності виборів. Тому в другій половині XIX століття таємне голосування було запроваджене майже в усіх європейських країнах.

Сьогодні складно уявити демократичні вибори без таємного голосування, яке стало однією з родових ознак прямих виборів. Окрім того, поширеною є точка

зору про те, що правовій державі притаманне тільки таємне голосування [16, с. 154]. Проте це не означає, що при таємному голосуванні неможливою є фальсифікація результатів виборів. Як слушно зауважує В. Шаповал, таємне голосування є однією з ознак прямих виборів. Поряд з цим існує чимало виборчих «технологій», застосування яких зумовлює порушення вимоги таємного голосування. Можливості застосування таких «технологій» залежать від рівня демократичності суспільно-політичного життя, що знаходить пряме відображення у характері виборів. З іншого боку, сам факт їхнього застосування опосередковано свідчить про значущість виборів, їхню роль у реалізації народного суверенітету [22].

Таємне голосування є тим видом голосування, котрий унеможливорює здійснення контролю над волевиявленням виборців. Принцип таємного голосування виконує істотну «гарантійну» роль та є елементом виборів, котрі характеризуються як вільні вибори [14, с. 121]. Він означає застосування різних гарантій, що забезпечують недопущення отримання третіми особами інформації про зміст голосування виборця [21, с. 114]. Як визначає великий юридичний словник, найрозповсюдженішим є таємне голосування за допомогою виборчих бюлетенів, котрі заповнюють виборці у спеціальному приміщенні або кабіні та у складеній формі або у спеціальному конверті поміщають до виборчої скриньки [9]. Таємність голосування належить до базових принципів виборчого права, що гарантують у багатьох міжнародних та національних правових актах. Вона означає, що виборець може голосувати або не голосувати [8, с. 36]. Кожен виборець повинен мати шанс віддати свій голос у таких технічних та політичних умовах, котрі створюють йому можливість вільного волевиявлення [10, с. 160]. У випадку ж відмови від участі у виборах до нього не застосовуватимуть жодних санкцій.

Стаття 21 Загальної декларації прав людини встановлює, що вибори необхідно проводити «шляхом таємного голосування, або у іншій формі, яка забезпечує вільне голосування» [7, с. 57]. Так само стаття 7.4 Документу наради Конференції ОБСЄ з людського виміру встановлює: усі держави-сторони зобов'язуються, що «голосування проводитиметься таємно або буде застосована інша форма вільного волевиявлення» [11]. Пункт 5 розділу 4 Декларації «Про критерії вільних і справедливих виборів» передбачає, що «держави повинні вживати усіх необхідних заходів для забезпечення принципу таємного голосування, щоб виборці мали можливість вільного голосування, без страху та не боячись залякування» [5]. Особливе місце принцип таємного голосування займає у Конвенції «Про стандарти демократичних виборів, виборчих прав та свобод у державах-учасниках Співдружності Незалежних Держав» від 7 жовтня 2002 року [6, с. 131–150]. Згадана Конвенція встановлює, що дотримання принципу таємного голосування означає неможливість здійснення контролю за волевиявленням виборця та забезпечення рівних умов для вільного вибору. Виборчі органи забезпечують дотримання встановлених у конституції та іншому законодавстві умов, що виключають можливість здійснення контролю або спостереження за процедурою заповнення виборцем виборчого бюлетеня у місці

для голосування а також вчинення дій, що порушують таємність¹. Жоден виборець ніким не може бути змушений оприлюднювати інформацію щодо того, за якого кандидата чи виборчий список він голосував². Як слушно зауважує А. Патшалек, «таємність дозволяє виборцеві не тільки виразити свої програмні та персональні преференції, відповідно до його уявлень та переконань, але й свідчить про те, що здійснення вибору є особистою справою виборця. Це не означає, що під час проведення виборчої кампанії не чиниться вплив на виборця. Таємність голосування полягає у тому, що, агітуючи виборця у передвиборній кампанії, від нього не вимагається декларування його вибору, а вплив на його голосування на виборчій дільниці не дозволяється» [18].

Як і в міжнародних документах, принцип таємного голосування гарантовано у національному законодавстві України. Стаття 71 Конституції України встановлює, що вибори до органів державної влади та місцевого самоврядування проводяться шляхом таємного голосування. Виборцям гарантовано вільне волевиявлення [1, с. 15]. Стаття 7 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 7 липня 2005 року встановлювала, що «голосування на виборах депутатів є таємним: контроль за волевиявленням виборців забороняється. Членам виборчих комісій, іншим особам забороняється вчиняти будь-які дії чи розголошувати відомості, які дають можливість встановити зміст волевиявлення конкретного виборця» [2]. Наступна стаття 8 передбачала, що «кожний виборець голосує на виборах особисто. Голосування за інших осіб чи передача виборцем права голосу будь-якій іншій особі забороняється» [2]. Згаданим статтям цього закону текстуально та змістовно відповідають статті 7 та 8 нині чинного парламентського виборчого закону [3, с. 73]. Проте заборона голосування за інших осіб не означає, що виборець, котрий не має можливості самостійно заповнити виборчий бюлетень, не може звернутися за допомогою до іншої особи. Наприклад, стаття 40 Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 18 листопада 1993 року передбачала, що «виборець, який не має можливості самостійно заповнити бюлетень, може запросити в кабінку для таємного голосування іншу особу за своїм розсудом, крім членів виборчої комісії, кандидатів, які балотуються по даному виборчому округу, їх довірених осіб» [4, с. 455]. Стаття 85 нині чинного парламентського виборчого закону від 17 листопада 2011 року до переліку осіб, яким заборонено надавати допомогу виборцям при заповненні ними виборчого бюлетеня, включає члена виборчої комісії, кандидата у депутати, його довірену особу, уповноважену особу партії, офіційного спостерігача [3, с. 73]. Для забезпечення голосування виборців з вадами зору Центральна виборча комісія виготовляє трафарети для виборчих бюлетенів рельєфно-крапковим шрифтом (за методом Брайля) з розрахунку по два трафарети на звичайну виборчу дільницю. Для спеціальних виборчих дільниць такі трафарети

¹ Див. статтю 5 Конвенції «Про стандарти демократичних виборів, виборчих прав та свобод у державах – учасниках Співдружності Незалежних Держав».

² Стаття 8 Конвенції «Про стандарти демократичних виборів, виборчих прав та свобод у державах – учасниках Співдружності Незалежних Держав».

можуть виготовляти за поданням окружної виборчої комісії³. Зазначимо, що за кордоном, зазвичай, кожну виборчу дільницю обладнано спеціальними технічними засобами. У Польщі, наприклад, на все місто обов'язково є одна дільниця, яку обладнано спеціально для людей з особливими потребами. У Росії під час останніх президентських виборів на виборчих дільницях активно використовували web-камери. Проте значна кількість спеціалістів вважає, що замість них слід було використовувати IP-камери, бо саме вони призначені для віддаленого відеоспостереження. Отож значна кількість виборчих порушень у тому чи іншому випадку важко піддається фіксуванню, у зв'язку із нечітким зображенням⁴. Сьогодні питання використання відеоспостереження активно обговорюють не тільки організатори виборів в Україні, але й усі учасники виборчих кампаній, представники політичних партій. Адже, незважаючи на значну кількість позитивних моментів, відеотрансляція може спричинити порушення таємниці голосування, виборчих прав громадян.

У Росії також накопичено значний практичний досвід застосування систем електронного голосування, проведено експерименти з дистанційного електронного опитування з метою використання інтернет-голосування для виборців, що проживають у важкодоступних районах країни, за кордоном і т. д. Щодо питання про ризики використання комп'ютерів для дистанційного голосування, зазначимо, що це дійсно складний процес, передовсім мова йде про забезпечення таємності голосування. У цьому контексті цікавим є естонський досвід, де для безпеки голосування використовують послуги державного провайдера, кожен виборець має цифровий підпис, а на телебаченні проводять широку рекламну кампанію щодо використання інтернету на виборах. В Естонії голосування за допомогою Інтернету застосовують до дня проведення виборів. Йдеться про дострокове, дистанційне голосування (за кордоном), голосування виборців з обмеженими фізичними можливостями. Натомість у день виборів виборці голосують за допомогою паперових бюлетенів.

Поняття «таємне голосування» поєднує у собі дві складові частини: таємне голосування (тобто відсутність контролю за волевиявленням виборців) та відсутність примусу у процесі здійснення волевиявлення виборців. Правозастосувальна практика вказує на низку негативних тенденцій. Першою так званою «технічною» перешкодою на шляху забезпечення принципу таємного голосування є недостатня кількість кабін для таємного голосування та використання виборчого обладнання, яке дає змогу контролювати волевиявлення виборців. У зв'язку з цим частина виборців змушена голосувати відкрито. Така ситуація спостерігається у більшості пострадянських держав. Наприклад, відповідно до висновку місії ОБСЄ від 7 грудня 2003 року, у виборах депутатів Державної Думи Російської Федерації відкрите голосування відбулося у 29% виборчих дільниць (у тому числі 36% цих дільниць

³ Ст.85 Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.segodnya.ua/news/14354835.html>.

⁴ Наприклад, замість кабін для голосування використовують звичайні столи.

знаходилося у Москві та 49% – у Санкт-Петербурзі). У окремих виборчих дільницях члени виборчих комісій «активно пропонували виборцям не користуватися кабінами для голосування» [19, с. 21–22]. Подібна ситуація відбулася й в Україні. Зокрема, у процесі голосування на парламентських та місцевих виборах в Україні 26 березня 2006 року у Криму, Донецькій та Львівській областях, а також у Києві порушували принцип таємності голосування: виборці голосували поза кабіною для голосування, багатьом особам пропонували «допомогу» при заповненні виборчих бюлетенів, а в кабінах для голосування знаходилося одночасно по декілька осіб. У Київській та Луганській областях скриньки не були опечатані, а у Дніпропетровській, Закарпатській, Луганській та Черкаській областях у списках виборців були відсутні прізвища жителів багатьох будинків [17].

У згаданих випадках простежувалось нехтування відповідними органами державної влади виконанням обов'язків, що випливають із виборчого законодавства. Адже у випадку парламентських виборів українське виборче законодавство прямо встановлює, що голосування проводиться в спеціально відведених та облаштованих приміщеннях, в яких обладнують кабіни для таємного голосування та визначають місця видачі виборчих бюлетенів і встановлення виборчих скриньок. На одній виборчій дільниці облаштовують одне приміщення для голосування. Контроль за облаштуванням приміщення для голосування покладають на дільничну виборчу комісію. Розміщення обладнання у приміщенні для голосування планують, щоб місця видачі виборчих бюлетенів, вхід і вихід з кабін для таємного голосування, виборчі скриньки знаходилися у полі зору членів дільничної виборчої комісії та осіб, які, відповідно до цього Закону, мають право бути присутніми в приміщенні для голосування [3, с. 73]. Кожну виборчу дільницю забезпечують необхідною кількістю виборчих скриньок – стаціонарних (великих) та переносних (малих). Для голосування використовують виборчі скриньки, виготовлені з прозорого матеріалу, за розмірами, встановленими Центральною виборчою комісією. Кожній виборчій скриньці присвоюють власний номер, який проставляють на цій скриньці. Мала виборча дільниця повинна мати не менше двох стаціонарних виборчих скриньок, середня – не менше чотирьох стаціонарних виборчих скриньок, велика – не менше шести стаціонарних виборчих скриньок. Кожна виборча дільниця повинна мати не менше двох переносних виборчих скриньок. Стаціонарні виборчі скриньки встановлюють у приміщенні для голосування так, щоб виборці при підході до них мали можливість проходити через кабіни (кімнати) для таємного голосування. Порядок виготовлення, обліку, використання та зберігання виборчих скриньок визначає Центральна виборча комісія [3].

Українське законодавство, на відміну, наприклад, від польського, не передбачає обов'язку пломбування отвору виборчої скриньки у разі переривання чи відкладення голосування з подальшим переданням її разом зі списком

виборців на зберігання голові комісії. Тобто у разі виникнення такої ситуації⁵ не виключеною є можливість несанкціонованого «вкинення» виборчих бюлетенів до цієї виборчої скриньки.

Окрему увагу слід приділити примушуванню виборців до участі у виборах, котре є явищем, що порушує принцип таємності волевиявлення виборців. Після парламентських та місцевих виборів у березні 2006 року усі міжнародні спостерігачі ствердили, що ситуація з вирішенням цієї проблеми в Україні покращується. Після парламентських виборів у вересні 2007 року підтверджено подальший поступ на шляху виключення виборчого примусу з виборчої практики. Проте, незважаючи на законодавчу заборону примушування громадян до участі у виборах, на практиці застосовують різні методи впливу. Найтиповішою є агітація щодо участі у виборах, що здійснюють представники влади, які наголошують на громадянському обов'язку виборців, а також на тому, що їхнє проведення істотно обтяжує державний бюджет. Отож слід брати участь у виборах, оскільки проведення повторного голосування обтяжуватиме державний бюджет.

В Україні надалі існує можливість фальсифікації результатів виборів на так званому базовому рівні. Йдеться, зокрема, про малі населені пункти, де пересічний виборець дуже часто є повністю матеріально залежним від керівників колишніх колгоспів, власників великих підприємств, що є єдиними працедавцями на території цих сіл чи селищ. Володіючи реальними важелями впливу, вони прагнуть отримати повну владу на «своїй» території шляхом примушування виборців до голосування за підтримуваних (чи вказаних) ними кандидатів у депутати чи кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови. У такій ситуації відмову від участі у виборах жителя села можна вважати одним зі способів волевиявлення, що впливає на результат виборів.

Непрямим способом примушування виборців до участі у виборах є існуюча практика одночасного проведення парламентських та місцевих виборів. Вважають, що активність виборців буде більшою, якщо ці два види виборів проводитимуть одночасно. Отож, поєднуючи їх, влада фактично змушує виборців, що прийшли голосувати у парламентських виборах, голосувати й на місцевих. Наслідком такого непрямого примушування виборця є висока кількість голосів, відданих «проти всіх» у поєднаних з парламентськими місцевих виборах.

Дискусійним сьогодні залишається питання щодо встановлення для виборців заборони користування мобільним телефоном, фото-, відеоапаратурою та іншою спеціальною апаратурою, за допомогою якої може бути проведена фото- та/або відеозйомка в процесі голосування у кабіні для таємного голосування. Доцільність запровадження цієї новели обґрунтовують тим, що принцип таємності є одним з головних загальноєвропейських принципів у галузі виборчого права, а його суть полягає в тому, що для виборця таємне

⁵ Українське виборче законодавство взагалі не встановлює термін «відкладення голосування», хоча воно фактично є можливим з приводу забезпечення безпеки виборців, якщо виборча комісія володіє інформацією про замінування виборчої дільниці.

голосування – це не тільки право, але й обов'язок. У зв'язку з цим доцільно зазначити, що принцип таємного волевиявлення дійсно належить до міжнародно визнаних і нині закріплюється у конституціях та виборчому законодавстві всіх демократичних країн світу. Водночас категоричне твердження відносно того, що таємне голосування є обов'язком виборця, викликає істотні сумніви, адже принцип таємності зазвичай тлумачать як обов'язок держави створити умови для таємного волевиявлення, які б виключали контроль за ним, та забезпечили вільне волевиявлення.

Аналіз вітчизняного виборчого законодавства також дає підстави стверджувати про відсутність будь-яких заборон на оприлюднення виборцем свого волевиявлення під час виборів. Наприклад, стаття 159 Кримінального Кодексу України передбачає кримінальну відповідальність у випадку умисного порушення таємниці голосування під час виборів, що виявляється у розголошенні змісту волевиявлення громадянина з боку інших осіб [13, с. 533]. Наведене дає підстави стверджувати, що у вітчизняному законодавстві принцип таємності тлумачать як право, а не як обов'язок виборця. Отож немає достатніх підстав для встановлення заборон, які б позбавляли виборця можливості оприлюднити своє волевиявлення і надати у разі публічної заяви про це відповідні докази. Головною проблемою забезпечення таємниці голосування є не відсутність заборон для виборців, від яких іноді незаконно вимагають «звітувати» про своє волевиявлення (для чого і використовують мобільні телефони та іншу апаратуру, про яку йде мова), а неефективне виявлення і притягнення до відповідальності тих осіб, які примушують виборців до таких дій. Незрозуміло є, як заборона на використання мобільного телефону та іншої спеціальної апаратури у кабіні для таємного голосування може бути реалізована на практиці: чи повинні, наприклад, виборчі комісії здійснювати візуальний огляд виборця, чи мають вони право вилучати згадану апаратуру? Гадаємо, що механізм реалізації цієї новели ще не вироблено, адже застосування подібних заходів обмежує, або ж навіть грубо порушує конституційні права громадян. Тобто вона має суто декларативний характер, а її практична реалізація не може бути забезпечена за допомогою правових засобів. Не можна також не зауважити, що згадана новела не охоплює і в принципі не може охопити всі можливі засоби фіксації волевиявлення громадянина у бюлетені. Наприклад, запропонована заборона поширюється лише на використання технічних засобів фото- та відеозйомки, залишаючи можливості для використання іншої спеціальної апаратури, наприклад, лазерних сканерів.

Підсумовуючи аналіз проблеми забезпечення таємності голосування у виборах до органів влади усіх рівнів в Україні, слід ствердити, що необхідним є внесення змін до виборчого законодавства. Мова йде про те, що у виборче законодавство потрібно внести зміни, які чітко встановлювали б процедуру голосування виборців з фізичними вадами. Реалізація принципу таємного голосування вимагає створення низки законодавчих та організаційних заходів і процедур, які повинні унеможливити будь-який контроль за процесом голосування і забезпечити свободу волевиявлення громадянина на виборах. У

міжнародній практиці цьому слугує, наприклад, перехід до голосування за допомогою електронних засобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України // Офіційний вісник України від 01.10.2010 р., № 72/1, Спеціальний випуск, стор. 15, ст. 2598.
2. Про внесення змін до закону України «Про вибори народних депутатів України»: – Закон України від 7 липня 2005 року // Офіційний вісник України від 20.04.2004 р., № 14, стор. 115, стаття 964, код акту 2841/2004.
3. Про вибори народних депутатів України : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 10–11. – Ст.73.
4. Про вибори народних депутатів України : Закон України // Відомості Верховної Ради України. –1993. – № 48. – Ст. 455 (з наступними змінами).
5. Declaration of Criteria for Free and Fair Elections. Unanimously adopted by the Inter-Parliamentary Council at its 154th session (Paris, 26 March 1994) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ipu.org/english/structure>.
6. Конвенция о стандартах демократических выборов, избирательных прав и свобод в государствах–участниках Содружества Независимых Государств // Содружество. Информационный вестник Совета глав государств и Совета глав правительств СНГ. - № 2 (41).
7. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka // Prawo konstytucyjne. Źródła, literatura, pytania kontrolne. Stan prawny na 1 października 1998 r.- Wrocław, 1998.
8. *Banaszak B.* Prawo wyborcze obywateli / *Banaszak B.* / - Warszawa, 1996.
9. Большой юридический словарь / под. ред. А. Сухарева, В. Крутских. – Москва, 2002.
10. *Garlicki L.* Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu. / *Garlicki L.* / Wyd. 10. – Warszawa, 2006.
11. Документ наради Конференції ОБСЄ з людського виміру [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osce.org/odihr/>.
12. *Isensee J., (red.)* Parlament Republiki Federalnej Niemiec / *Isensee J., Kirchhof P.* – Warszawa, 2002.
13. *Красноноговец С. В.* Особливості кримінальної відповідальності за порушення таємниці голосування за КК України, Польщі, Словаччини, Чехії, Угорщини: порівняльний аналіз / С. В. Красноноговец // Збірник тез доповідей на науково-практичній конференції «Формування правової держави в Україні. Проблеми і перспективи» (Тернопіль, 11 квітня 2008 р.). – Тернопіль, 2008.
14. *Kuciński J.* Konstytucyjny urząd państwowy /*Kuciński J.* – Warszawa, 2003.
15. *Міл Д.С.* Про свободу : есе / Міл Д.С. / переклад з англ. – Київ, 2001.
16. *Naleziński B.* Prawo konstytucyjne RP. / *Naleziński B., Sarnecki P.* – Warszawa, 2002.
17. Наша газета. – 01 квітня 2006 року.
18. *Patrzalek A.* Instytucje prawa wyborczego PRL /*Patrzalek A.* – Warszawa, 1963.

19. Российская Федерация. Выборы в Государственную Думу 7 декабря 2003 года. Отчет Миссии ОБСЕ/БДИПЧ по наблюдению за выборами. – Варшава. – 27 января 2004 года.

20. Президентские выборы в России [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.segodnya.ua/news/14354835.html.

21. Skotnicki K. Polskie prawo konstytucyjne / Skotnicki K., Górecki D. – Warszawa, 2007.

22. Шаповал В. Выборы як форма безпосередньої демократії / Шаповал В. // Выборы та демократія. – 2004. – № 1.

Стаття надійшла до редколегії 28.12.2011

Прийнята до друку 03.02.2012

THE PRINCIPLE OF VOTING SECRECY AS THE GUARANTEE OF FREE ELECTIONS: INTERNATIONAL STANDARDS AND UKRAINIAN EXPERIENCE

Ivan Pankevych

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska St., 1, Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239-41-24*

The experience of adherence to the principle of voting secrecy in all types of elections in Ukraine, as based on international standards, has been analyzed. It has been concluded that implementation of changes to the current election legislation is necessary. Realization of a secret voting principle demands the introduction of a number of legislative and organizational measures and procedures that must exclude any control over the voting process and guarantee the liberty of citizen freedom expression at election.

Key words: principle of voting secrecy, free election, law-governed state.

ПРИНЦИП ТАЙНОСТИ ГОЛОСОВАНИЯ КАК ГАРАНТИЯ СВОБОДНЫХ ВЫБОРОВ: МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ И УКРАИНСКИЙ ОПЫТ

Иван Панкевич

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, Украина, 79000, тел. (032) 239-41-24*

Проанализирован, основываясь на международных стандартах, опыт соблюдения принципа тайности голосования во всех видах выборов в Украине. Сделан вывод, что необходимо внести изменения в действующее избирательное законодательство. Реализация принципа тайного голосования требует создания

ряда законодательных и организационных мероприятий и процедур, исключающих любой контроль за процессом голосования и обеспечивающих свобод волеизъявления гражданина на выборах.

Ключевые слова: принцип тайности голосования, свободные выборы, правовое государство.